

2017

BAHÇESARAY İLÇE RAPORU

BAHÇESARAY İLÇE RAPORU

2017

Bahçesaray Tarihçesi:

Bahçesaray'ın eski ismi ve halen halk arasında kullanılan ismi Müküs'tür. Müküs Arapça bir kelime olup, meks kelimesinin çoğuludur. Lügat anlamı; öşürler, borçlar, vergiler ve bunların toplamıdır. Ayrıca toplanma yeri ve üs anlamında kullanılır.

Bahçesaray Van Gölü havzasının klasik ortak tarihi dışında, bilinen özel tarihi IV. Yüzyıla dayanmaktadır. Şemsettin Sami Kamus-ul Alam adlı eserinde Dicle ırmağının bir kolunun İskender Kalesi altından çıktığını yazmıştı. Adı geçen ve Dicle Irmağı'nın bir kolu olan Müküs Çayı ilçenin 2 km kuzeyinden çıkar. Bu çayın kaynağının takriben 3 km yukarısında, günümüzde de İskender Kalesi olarak bilinen kale kalıntıları hala mevcuttur.

Bahçesaray Coğrafyası:

Bahçesaray ilçesi 576 km² yüz ölçümüne sahip deniz seviyesinden 1670 metre yüksekliktedir. Van il merkezine 110 km uzaklıktadır. Ayrıca ilçeye Hizan üzerinden gitmekte mümkündür. Çetin arazi ve tabiat şartlarına sahip, etrafı sarp yüksek dağ ve tepelerle çevrilidir. Dar bir yerleşime sahiptir.

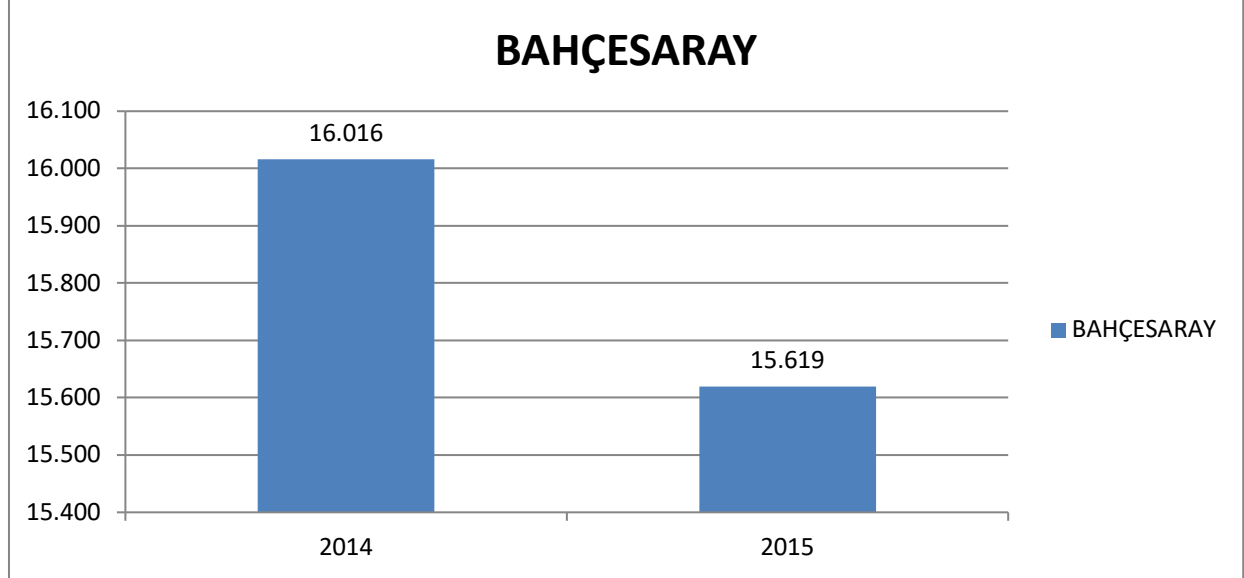
İlçe doğuda Çatak, batıda Bitlis iline bağlı Hizan, kuzeyde Gevaş, güneyde ise Siirt iline bağlı Pervari ilçesi ile sınırdır. İlçenin kuzeyinde bulunan Ağirov dağı eteğinde Serkahni (Çeşme Başı) dedikleri mambadan çıkan, Müküs (Bahçesaray) olarak adlandırılan akarsu ilçeyi ikiye bölerek uzun ve dar vadiden geçtikten sonra Pervari ilçesi sınırına ulaşır.

İlçenin iklimi sert karasal iklimdir. Kışları soğuk ve kar yağışlı geçer. Karın yerde kalma süresi çok uzundur. Yazları bölge iklime gibi sıcak ve kurak geçer. Kar yağışının olduğu dönemler ilçeye ulaşım zorlaşmaktadır.

Bahçesaray Nüfus Yapısı:

Bahçesaray ilçesi Van ilinin diğer ilçelerine oranla nüfus yoğunluğu azdır. Nüfusun büyük bir çoğunluğu köylerde yaşamaktadır.

2015 verilerine göre Bahçesaray ilçe nüfusu **15.619** kişi olarak hesaplanmıştır. Kadın nüfus oranı %49 (7.774), erkek nüfus oranı ise %51 (7.845)'dir. İlçe nüfusu bir önceki yıla oranla düşmüştür.

Bahçesaray Turizm:

Bahçesaray ilçesi turizm potansiyeli yüksek bir ilçedir. Ancak bu potansiyelin kullanılması aşamasında sıkıntılar vardır. Bu potansiyelin ortaya çıkarılması ve kullanılması sonucu ilçe ekonomik anlamda büyük kazanç

sağlayacaktır. İlçenin tanıtılması içinde bu turizm potansiyelinin kullanılması önemlidir. Bahçesaray ilçesinde önemli tarihi yapılar bulunmaktadır. Sadece kültür turizmi değil, kış turizmi açısından da önemli bir potansiyeli vardır. Bölgede kar yılın 7 ayı yerde kalmaktadır ve kayak yapmaya müsait alanlar vardır. Bunun yanında ilçeden geçen Müküs Çayı üzerinde rafting sporu yapılabilir.

İlçede yer alan tarihi yapılar;

Saintes Femmes (Azize Kadınlar Manastırı): “Tzayativank” ve “Saint Dean Babtiste adlarıyla anılan manastır, Delan Deresinin Müküs Çayı ile birleştiği alana yaklaşık 1 km mesafede küçük bir vadi üzerinde bulunmaktadır. Yöre halkı manastıra “Dira Meleşehi” adını vermişlerdir. Hrispin ve Kutsal Haç Kültürüne dayalı Ermeni kaynaklarına göre rölik parçasını saklama amacıyla kilisenin X. Yüzyılda yapıldığı söylenir.

Saint Sauver Manastırı: Bu manastır arınç deresi vadisinin ucunda Atitzans Köyü yakınlarında Müküs çayı ile Arınç Deresi kavşağına 2 km. uzaklıkta kurulmuştur. “Beyaz Kilise veya Diraspi” adlarıyla anılmaktadır. Manastır, Hz. Meryem’e atfedilen bir kilise, jamatun ve Vaftizci Yahya için yapılan bir şapel ve keşiş hücrelerinden oluşmaktadır.

Sanit Georges (Pouthkouvank) Manastır Kilisesi: Bu manastır Ağırof Dağı’nın güney yamacında, ağzı gedik geçidi ucunda bulunmaktadır. Manastır, “Saint Georges” ve Horoz Manastırı” olarak bilinir. Yapı British Museum’da bulunan 1317 tarihli bir el yazmasına göre XIV yüzyılda Vastpurakan Krallığı’nın önemli bir kültür merkezidir. Burada oluşan ekol XIV yüzyılın sonuna kadar etkinliğin sürdürmüştür. XV yüzyılda okul kapanmış, fakat manastır faaliyetine devam etmiştir.

Bu kiliselerle birlikte ilçede Andzghonts Manastır Kilisesi, Saint Jaques Kilisesi de bulunmaktadır.

Kırmızı Cami: Bahçesaray’ın Kale Mahallesinde bulunan ve ne zaman yapıldığı bilinmeyen cami, değişik dönemlerde genişletilmiş üç aşamalı bir yapı evresine sahiptir. Kitabesi ve vakfiyesi olmadığından tarihi süreç göz önünde tutularak XVI yüzyıldan kaldığı ve Müküs beylerinden biri tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır.

Şeyh Şemsettin Cami: Bahçesaray’ın Güneyyamaç köyünde bulunan camii, kitabesine göre 1709 tarihinde yapılmıştır. Meyilli bir arazi üzerinde, iki katlı olarak planlanan yapı 1915’te isyan ve işgal sırasında yanmış, daha sonra

birinci kat yenilenmiştir. Camide birisi avlunun giriş kapısı üzerinde, diğeri caminin güney cephesinde olan üzere iki kitabe bulunmaktadır.

Kırmızı Köprü: Müküs çayı üzerinde kurulan köprü, Bahçesaray'dan Hizan'a

giden yol güzergâhında, ilçe merkezinin 4 km. güneyinde bulunmaktadır. Adını kemesindeki kırmızı tuğlalardan alan köprünün yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Yöredeki diğer köprüler gibi XIV ile XVII yüzyıllar arasında yapıldığı sanılmaktadır. Bahçesaray ilçesinin en dikkat çeken mimari eseridir.

Mir Hasan-ı Veli Zaviyesi: Bahçesaray'ın Kale mahallesinde bulunan ve aslında bir külliye olarak düzenlenen Mir Hasan-ı Veli Zaviyesinin yapım tarihi bilinmemektedir. Halk arasında "Mir Hasan Veli Zaviyesi" olarak anılan ve manevi bir saygınlıkla ziyaret edilen külliye, Bahçesaray da Osmanlı İslam Mimarisinin tek gösterişli örneğidir.

Bahçesaray Eğitim:

Bahçesaray ilçe milli eğitim müdürlüğünün verilerine göre ilçede 49 okul-kurum bulunmaktadır. Bunlarla birlikte;

- Derslik sayısı: **164**
- Öğrenci sayısı: **5.201**
- Öğretmen sayısı: **200**

Derslik başına düşen öğrenci sayısında;

- İlköğretim: **28**
- Ortaöğretim: **26**

- Mesleki ve teknik eğitim: 25 'dir.

Bahçesaray Ekonomisi:

Bahçesaray ekonomisi Van ilçelerine oranla daha zayıftır. En önemli geçim kaynakları ceviz ve bal üretimidir. Bölgede tarım ve hayvancılıkta yapılmaktadır. Müküs balı meşhurdur. Ceviz ağaçlarının kütüğünü satılarak önemli miktarda gelir elde edilir. Ceviz kerestesinden yapılmaya mobilya ve ağaç oymacılık ilçede gelişme yolundadır. 2012 yılında Müküs ırmağı üzerinde kurulan su fabrikası ile tüm il genelinde hazır su satışı yapılmaktadır. Tarım genellikle Müküs Çayı etrafında yapılır.

Tarım:

İlçe tarım alanı bakımından diğer ilçelere oranla daha düşüktür. Bunda yerleşim alanının dağlık ve engebeli olmasının payı yüksektir. Tarım genellikle Müküs çayı etrafında yapılmaktadır. En önemli tarım ürünü buğday'dır. Üretilen ürünler genellikle aile geçimini sağlamak içindir. Bunun yanında ilçede sebze meyve bahçeleri de bulunmaktadır. Bu ürünlerde yine aile geçimi içindir. İlçenin en önemli ürünü ise cevizdir.

Toplam Alan	Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Alanı	Nadas Alanı	Meyveler, içecek ve baharat bitkilerinin alanı	Sebze bahçeleri alanı (dekar)
21.990	16.392	422	5.037	139
Dekar	Dekar	Dekar	Dekar	Dekar

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Diğer meyveler içecek ve bahar bitkileri alanının büyük bir çoğunluğu ceviz ağaçlarından oluşmaktadır.

Bahçesaray'da 2016 verilerine göre tarımsal üretim;

Yem Bitkileri Üretimi:

Ürün adı	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
Yonca (Yeşil Ot)	9.271	9.271	6.675	720
Korunga (Yeşil Ot)	7.018	7.018	4.211	600

Tahıl Üretimi:

Ürün adı	Ekilen alan(dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim(ton)	Verim(kg/da)
Buğday (Diğer)	103	103	12	117

Sebze Üretimi:

Ürün adı	Ekilen Alan(Dekar)	Üretim(Ton)
Domates (Sofralık)	40	77
Hıyar (Sofralık)	50	93
Biber (Dolmalık)	10	7
Biber (Sivri)	15	12
Patlıcan	2	2

Meyve Üretimi:

Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim(kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Elma (Golden)	275	82	25	3.282	805	4.087
Elma (Starking)	6		0	4	126	130
Elma (Diğer)	65	3	23	130	2.090	2.220
Armut	100	66	25	2.640	560	3.200
Şeftali (Diğer)	5	1	40	25	175	200
Erik	5		0	11	17	28
Kayısı	15	7	22	319	40	359
Zerdali	5	5	27	182	22	204
Kiraz	51	68	23	3.000	299	3.299

Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim(kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Badem	10	2	27	73	907	980
Ceviz	4.500	1.318	36	36.600	21.800	58.400

Yapılan üretimin geçimlik ekonomi şeklinde olduğunu görüyoruz. Aileler genellikle üretimlerini kendileri için kullanmaktadırlar.

Tarımsal alet ve makine sayısı;

- Traktör: **13**
- Diğer Alet ve Makineler:82

Hayvancılık:

Hayvancılık diğer ilçelerde olduğu gibi Bahçesaray ilçesinin de en önemli geçim kaynağıdır. Ancak hayvan sayısı bakımından diğer ilçelere oranla daha geridedir. Hayvancılıkta arıcılık önemli bir yer tutmaktadır. Bal üretimi cevizden sonra en önemli geçim kaynaklarındandır.

Sığır Sayısı (Baş)	Koyun Sayısı (Baş)	Keçi Sayısı (Baş)	Süt Üretimi (Ton)	Bal Üretimi (Ton)
2.122	38.073	14.198	2.798	397

2016 verilerine göre ilçede **38.073** koyun, **14.198** keçi, **2.122** baş sığır bulunmaktadır. Bu hayvanlardan yılda ortalama **2.798** ton süt elde edilmektedir. Elde edilen süttten yoğurt, peynir, yapağı elde edilir. İlçenin ikliminden kaynaklanan uzun süren kış zamanlarında aileler buna göre önlem alır ve bu ürünlerini stoklarlar. Üretilen ürünlerin büyük bir miktarı geçimlik ekonomi açısından değerlendirilir.

Bahçesaray Ceviz Üretimi:

Bahçesaray'ın isminin duyulmasında belki de en önemli pay ilçede yer alan ceviz ağaçları ve bundan elde edilen ceviz meyvesidir. Ceviz, Bahçesaray'ın en meşhur ürünüdür.

Ceviz sert kabuklu meyveler gurubuna girmektedir. Türkiye'de fındıktan sonra en çok yetiştirilen sert kabuklu meyvedir. Son yıllarda tüketimi artan meyvenin gerek içinden gerek kabuğundan ve gerekse ağacından faydalanılmaktadır.

Ceviz İçi Kullanımı: Ceviz içinin sağlığa katkısı çok fazladır. İçerdiği proteinler ve vitaminlerin insan sağlığına katkısı anlaşılmıştır. Bunun için günlük olarak tüketilmesi önerilir. Bunun yanında ceviz içi özellikle unlu mamullerde kullanımı çok fazladır.

Ceviz Odununun Kullanımı: Ceviz odunun değeri, düzensiz, çok şekilli ve çok karışık renkli olmasından kaynaklanmaktadır. Ceviz anatomik, fiziksel, mekanik ve işlenme özellikleri iyi olan, cilalanma kabiliyeti yüksek dekoratif bir oduna sahiptir. Bu nedenle başta masif mobilya ve kaplama üretimi olmak üzere, silah endüstrisinde tüfek kundağı ve tabanca kabzası olarak değerlendirilmekte, parke üretiminde, spor aletleri, müzik aletleri yapımında, oymacılıkta ve daha birçok yerde kullanılmaktadır.

Yeşil Kabuğunun Kullanımı: Yeşil kabuk; yün, pamuk ve ipek ipliklerinin boyanmasında doğal boyar olarak kullanılmaktadır. Bununda yanında yeşil kabuk, kurutulup öğütülerek bağırsak kurtlarının temizliğinde kullanılır.

Ceviz Üretimi:

Ceviz üretiminde Türkiye, Çin ve ABD'den sonra en çok üretimi yapılan ülkedir. Türkiye'de yılda ortalama **200** ton ceviz üretilmektedir. Bunun yaklaşık **6** bin tonu Van ilinden karşılanmaktadır. Van ili ceviz üretiminde Hakkâri, Kahramanmaraş ve Bursa illerinden sonra en çok üretimi yapılan ildir.

Bahçesaray Ceviz Üretimi:

Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim(kg)	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Ceviz	4.500	1.318	36	36.600	21.800	58.400

Van ili toplam ağaç sayısı **222** bin olarak hesaplanmıştır. Bu toplam ağaçların **%27**'si Bahçesaray ilçesinde bulunmaktadır. Van ilinin toplam ceviz üretimi 2015 yılında **5.530** ton'dur. Toplam ceviz üretiminin **%24**'ü yine Bahçesaray ilçesindedir.

Gerek ceviz ağacı sayısında ve gerek ceviz üretiminde önlerde bulunan Bahçesaray ilçesinin bu potansiyeli ilçe ekonomisine önemli bir katkı sağlayacaktır. Yeni ceviz ağaçlarının ekimi ve mevcut ağaçların iyileştirilmesi sonucunda artan ceviz talebinin bu ilçeden karşılanabileceği açıktır.

Bahçesaray Bal Üretimi:

Bahçesaray ceviz üretiminden sonra bal üretimi ile öne çıkmaktadır. Kaliteli ve organik balın üretildiği ilçede balcılık halkın temel geçim kaynaklarından biridir.

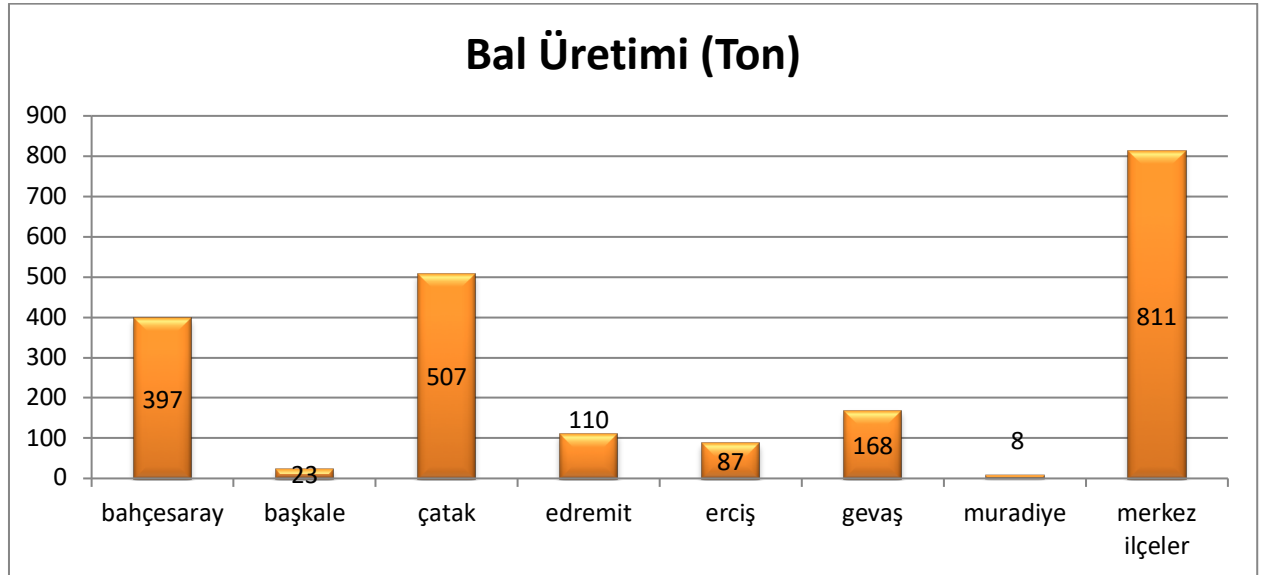
Bal, arılar tarafından çiçeklerden ve meyve tomurcuklarından alınarak yutulan nektarın arıların bal midesi denilen organlarında invertaz enzimi sayesinde kimyasal değişime uğramasıyla oluşan ve kovandaki petek hücrelerine yerleştirilen çok faydalı bir besindir.

Bahçesaray ilçesinin kapalı bir alan olması, mevcut coğrafi yapısı arıcılık yapmaya çok müsaittir. Yörenin bitki çeşitliliği bakımından zengin olması

Bahçesaray balının kaliteli ve organik olmasında önemlidir. İlçede arıcılık geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. İlbaharda başlayan bal hasadı sonbahara kadar devam etmektedir.

Hayvan Adı	İşletme Sayısı	Yeni Kovan	Eski Kovan	Toplam Kovan	Bal Üretimi (Ton)	Bal Mumu Üretimi (Ton)
Arıcılık	20	20.000	3.381	23.381	397	35

2016 Tüik verilerine göre Bahçesaray'da 20 işletmede arıcılık faaliyeti yürütülmektedir. Toplamda 23.381 kovandan 20 bini yeni kovan 3.381'i ise eski kovandır. Toplam kovanlardan elde edilen bal miktarı ise 397 ton'dur. Van ili ve ilçelerinde 2016 yılında toplamda yaklaşık 2 bin ton bal üretimi yapılmıştır. Toplam bal üretimini %19'u Bahçesaray ilçesinde gerçekleştirilmiştir.

2016 yılında bal üretiminde Bahçesaray ilçesi Merkez ilçeler ve Çatak ilçesinden sonra en çok üretim yapan ilçedir.

Bahçesaray'da Öne Çıkanlar;

- Ceviz ağaçları ve ceviz meyvesi potansiyeli,
- Arıcılık faaliyetleri için uygun coğrafi ortam,
- Organik bal üretimi için zengin bitki çeşitliliği,
- Tarihi turistik mekânların varlığı,
- İlçeden geçen Müküs Çayı üzerinde su sporlarının yapılabilmesi

- Doğal su kaynaklarının varlığı,
- Kış turizmi için uygun coğrafya ve iklim,
- Hayvancılık için zengin mera varlığı,

İlçeye Yatırım Alanları:

- Ceviz meyvesi odaklı yatırım alanları,
- Zengin ceviz ağacı varlığının mobilya sektöründe kullanılması,
- Kaliteli ve organik bal üreticiliği ile ilgili yatırımlar,
- Kış turizmi için uygun iklimi ve coğrafyası, tarihi mekânlara ev sahipliği yapması ve su sporları için ilçeden geçen çayın turizm yatırımlarında kullanılması,
- Su kaynaklarının kaliteli ve zengin olması ve bu alana yatırım yapılması,
- Hayvansal ürünlere yönelik yatırımlar.

İlçe'de Yapılması Gerekenler:

- Mevcut ulaşımın yollarının iyileştirilmesi,
- Bal üreticilerine gerekli desteğin verilmesi,
- İlçe balının ve cevizinin tanıtımının iyi yapılması,
- Mevcut arı popülasyonunun korunması ve zenginleştirilmesi,
- Ceviz ağacı alanlarının korunması ve ceviz ağaçlarının ekiminin artırılması,
- Tarım arazilerinin genişletilmesi ve verimli çalışmaların yapılması,
- Tarım üreticilerine gerekli desteğin sağlanması,
- Tarihi turistik mekanların restorasyon çalışmalarının yapılması ve bunun turizme kazandırılması,
- Kış turizmi için kayak merkezlerinin açılması,
- İlçeden göçü engellemek için gerekli çalışmaların yapılması,
- Sivil toplum kuruluşlarına destek verilmesi,
- İlçe eğitimine önem verilmesi,
- Mesleki ve teknik eğitimin verildiği okulların açılması.

İskele Caddesi No:51 İpekyolu / VAN
Tel: 0 (432) 210 00 55
Faks: 0 (432) 216 44 88 - SMS 532 752 65 65

www.vantso.org.tr